

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

Book reviews and bibliographical notes

Jean François Soulet, *Istoria Europei de Est de la al doilea război mondial până în prezent*, Editura Polirom, Iași, 2008, pp. 239.

Jean-François Soulet este un istoric francez, profesor de istorie contemporană la Universitatea Toulouse-Le Mirail dar și la Institutul de Studii Politice din același oraș. Este specialist în istoria comparată a lumii comuniste și în istoria societății civile. Apariția editorială a istoricului Jean François Soulet reprezintă o lucrare pe cât de interesantă, pe atât de valoroasă deoarece tratează în viziune istoriografică franceză perioada de la al Doilea Război Mondial până la integrarea euro-atlantică a fostelor state-satelit Moscovei.

Această carte își propune să traseze istoria Europei centrale și de est, de la invadarea Poloniei de către Germania nazistă, în septembrie 1939, până la aderările țărilor din Europa de Est la NATO și Uniunea Europeană. Structurată în patru părți și 11 capitole, această lucrare relatează destinul tragic al țărilor est-europene, al intrării în sfera de influență sovietică și urmările acestui controversat eveniment istoric ale cărui consecințe se resimt și astăzi în plan politic, social și economic.

În primul capitol „**Recuperarea de către Stalin a teritoriilor vestice ale Imperiului țarist (1939-1940)**” istoricul francez insistă asupra modalităților prin care URSS a reușit să ocupe statele de la frontiera sa vestică: război, ultimatum, acord diplomatic. Anexiunile brutale ale URSS dintre anii 1939 și 1940 au fost sărbătorite de către istoria oficială sovietică drept o acțiune justă și de eliberare: *anexarea Ucrainei Occidentale și a Belarusului Occidental a fost interpretată ca un gest de solidaritate cu „frații de sânge” din aceste regiuni, persecutați și reduși de polonezi la statutul de paria; înglobarea teritoriilor finlandeze răspundea exclusiv necesității de a întări securitatea frontierelor de nord-vest ale URSS; revenirea Basarabiei și alipirea Bucovinei de Nord puneau capăt „suferinței fraților moldoveni și ucraineni, aflați sub jugul boierilor români”; integrarea celor trei state baltice în URSS răspundea dorinței muncitorilor din aceste trei țări etc.* După anexarea teritoriilor dorite, sovieticii au trecut la neutralizarea forțelor armate naționale și la sovietizarea lor; la naționalizarea și colectivizarea proprietăților; la persecutarea Bisericilor și al elitelor. Partidul Comunist a preluat imediat conducerea vieții politice, sociale și culturale. S-a organizat o rezistență armată, dar CEKA a zdrobit-o fără milă, instaurând teroarea în toate teritoriile anexate.

În martie 1943, în cursul unei întâlniri la Washington privind viitorul lumii după război, președintele Roosevelt și Anthony Eden, șeful Afacerilor Externe britanice, se pun de acord să ratifice principalele anexiuni pe care le-

a realizat Uniunea Sovietică după 1939 la frontiera sa vestică. La Teheran, Stalin obține nu doar recunoașterea Liniei Curzon și anexarea Țărilor Baltice, ci și a ambițiilor sovietice asupra orașului Königsberg (rebotezat Kaliningrad în 1946).

Al doilea capitol „**Preluarea puterii de către comuniști în Albania și Iugoslavia (1941-1945)**” prezintă lupta comuniștilor din Iugoslavia și Albania împotriva trupelor germano-italiene și a organizațiilor naționaliste colaboratoare. Tactica folosită de comuniștii din cele 2 țări era lupta de gherilă. Elementele acestui tip de luptă sunt: formarea unor mici unități de combatanți care cunosc bine terenul; se deplasează rapid pe distanțe destul de lungi, hărțuind inamicul (ambuscade, sabotaje etc.), dar evitând, pe cât posibil, confruntarea directă cu mari unități inamice. Primind ca sarcină „legăturile cu poporul”, comisarii au avut grijă să apropie armata de populație atât pe plan material (aprovizionare, adăpostire etc.) cât și moral. În ochii opiniei publice, voința de a reconstrui după război un stat mai drept și mai uman oferea, incontestabil, un plus de valoare angajamentului lor și îi încuraja pe tineri să se alăture. În Iugoslavia și în Albania s-au desfășurat între anii 1941-1945 două războaie simultane: un război cu ocupanții germani și italieni, iar cel de-al doilea între forțele de rezistență. Britanicii și sovieticii au asistat neputincioși la această luptă fratricidă, care a predominat frecvent asupra luptei împotriva ocupanților, însă nu au rămas neutri. Pentru ei, singurul conducător al rezistenței iugoslave era Draža Mihailović. Abia la începutul lui 1944 Aliații, impresionați de sporirea trupelor de partizani și de succesul lor, le-au acordat sprijinul. După eliberarea Iugoslaviei și a Albaniei, toți cei considerați vinovați au fost executați împreună cu familiile lor. Cele 2 regimuri – al lui Tito și al lui Hodja – s-au impus într-un climat de epurări intense, chiar de teroare, exercitată atât în rândurile populației, cât și în sânul partidelor comuniste.

Al treilea capitol „**Marea cucerire (1944-1948)**” prezintă contextul și metodele folosite de către comuniști pentru a prelua puterea în țările europene eliberate de către Armata Roșie. Aceste metode sunt: intervenția permanentă în afacerile interne ale statelor; arestarea arbitrară și trimiterea în închisori al intelectualilor, ofițerilor, colaboratorilor; procese-spectacol; fuziunea partidelor comuniste și social-democratice; constituirea unor Fronturi Populare etc. Pentru a justifica instaurarea unor regimuri comuniste în Europa de est și centrală, Stalin folosește trei tipuri de argumente: 1. Cel etnic, 2. Cel care urmărește stabilirea unei înlănțuirii de la cauză la efect între înaintarea unei armate pe timp de război și ocuparea statelor pe care le eliberează; Cel al nevoii de securitate pentru URSS. Mai sunt prezentate întâlnirile dintre cei trei Mari din timpul războiului și deciziile care s-au luat la fiecare conferință interaliată; cauzele au determinat declanșarea Războiului Rece. În toate țările eliberate de URSS, comuniștii au cucerit puterea cu ajutorul Armatei Roșii și prin falsificarea alegerilor.

Capitolul 4 „**Sovietizarea stalinistă**” prezintă metodele folosite de către comuniști pentru a sovietiza în stil stalinist țările. Aceste metode sunt: deportarea; colectivizarea și industrializarea forțată; constituirea unor societăți economice mixte; înlăturarea opozanților politici; desființarea tuturor partidelor politice și proclamarea Partidului Comunist ca partid unic; controlarea culturii, a educației, a istoriei, a științelor; desființarea Bisericilor etc. Statele comuniste au fost împărțite în două categorii: 1. Statele anexate (1939-1940) au primit numele de „republici surori”; statele comuniste eliberate între anii 1944-1945 au purtat numele de „Republici Populare”. Partidele comuniste erau conduse de o organizație politică numită Kominform de la Moscova. Kominformul stabilea linia politică pe care trebuiau să o urmeze partidele politice. Statele care nu respectau linia politică stabilită de Kominform erau acuzate de deviaționism și de titoism. Tot în acest capitol sunt prezentate cazurile Iugoslaviei și Finlandei care au reușit să se elibereze de sub tutela URSS.

Al cincilea capitol „**Revolte și disidențe**”, prezintă diferitele tipuri de rezistențe antisovietice care au fost utilizate de către popoarele țărilor comuniste: 1. rezistență armată, 2. Revolte sociale. Sunt comparate și revoluțiile antisovietice din Polonia, Ungaria, Cehoslovacia. În ultima parte al acestui capitol sunt prezentate formele de disidență pe care le-au folosit cetățenii din țările comuniste: religioasă; identitară; politică. Disidenții au trimis scrisori în țările occidentale în care au descris condițiile în care trăiau, ascultau radio-uri și muzică interzisă; au tipărit foarte multe publicații interzise.

În capitolul 6 „**Replierile strategice ale puterii comuniste**” sunt prezentate direcțiile politice pe care le-au urmat statele comuniste în dezvoltarea lor: soluția național-comunistă (în România, RDG, statele baltice etc.), opțiunea liberală (în Iugoslavia, Ungaria și Polonia).

Capitolul 7 „**Desatelizările din 1989**” prezintă modurile în care s-au prăbușit regimurile comuniste. În Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, RDG, Bulgaria regimurile comuniste s-au prăbușit pe cale pașnică în urma unor mari demonstrații de stradă. În România, Nicolae Ceaușescu a fost înlăturat de la putere în urma unei revoluții în decembrie 1989. Politica de reforme inițiată de liderul sovietic, Mihail Gorbaciov numită *glasnost* și *perestroika* a favorizat prăbușirea regimurilor comuniste din întreaga Europă. Partidele comuniste s-au autodizolvat. Trecerea de la o societate comunistă la o societate democratică se realizează în fiecare țară europeană prin alegeri libere, în urma cărora vor avea câștig de cauză forțele democratice.

În capitolul 8 „**Independența Țărilor Baltice (1989-1991)**” autorul prezintă factorii și actorii care au declanșat lupta pentru obținerea independenței în cele trei state baltice. Sunt prezentate fazele importante ale procesului de cucerire a independenței. După obținerea independenței cele trei state baltice introduc regimuri democratice.

Capitolul 9 „**Implozia regimurilor comuniste din Europa de Sud**” prezintă modurile cum s-au prăbușit regimurile comuniste din Albania și Iugoslavia. În Albania, regimul comunist s-a prăbușit în urma unor manifestații stradale ale studenților. Prăbușirea regimului a fost favorizată și de unele reforme adoptate de către Ramiz Alia. După manifestația decisivă din 8 decembrie 1990, Ramiz Alia acceptă multipartidismul.

În Iugoslavia, regimul comunist s-a prăbușit o dată cu dezmembrarea Federației. Societatea iugoslavă a fost zguduită în anii 1980 de o criză multiformă provocată de dorința albanezilor din Kosovo de a transforma provincia în republică; acțiunile croaților, slovenilor și populației din Bosnia-Herțegovina de a-și proclama independența față de Serbia. În Croația, Slovenia, Bosnia-Herțegovina au apărut în 1989 partide necomuniste care au orientat lupta spre autonomie. Liderul sârb, Slobodan Milošević a dorit să mențină Croația, Slovenia, Bosnia-Herțegovina, Kosovo în cadrul Iugoslaviei cu forța. Un rol important în declanșarea luptelor pentru independență față de Iugoslavia l-au avut și conflictele interetnice dintre sârbi și celelalte popoare ale statului iugoslav. Începând cu 1991 în Iugoslavia s-au declanșat 4 războaie de independență, în urma cărora Slovenia, Croația și Bosnia-Herțegovina și-au obținut independența iar provincia Kosovo a rămas autonomă în cadrul Federației.

Capitolul 10 „**Moșteniri și memorii ale comunismului**” prezintă faptul că după prăbușirea regimurilor comuniste, noile autorități au început să deschidă arhivele statului și cele ale Partidului comunist pentru a identifica și repune în drepturi victimele, pentru a interpreta trecutul pe baza acestor documente, pentru a identifica și pedepsi pe cei responsabili de abuzurile regimului comunist, pentru a-i pedepsi pe colaboratori. După prăbușirea regimului comunist manualele de istorie au fost reactualizate pentru a condamna abuzurile fostelor regimuri, statuile idolilor regimului comunist au fost dărâmate, au fost înființate Instituții de Cercetare a Crimelor Comunismului. Din Țările Baltice și până în România s-au inaugurat plăci comemorative pentru victimele comunismului, s-au organizat expoziții pe teme de condamnare a regimului comunist etc.

În capitolul 11 „**Tripla provocare a intrării în Uniunea Europeană**”, Soulet prezintă dificultățile pe care le-au avut de trecut fostele state comuniste pentru a adera la NATO și la Uniunea Europeană. Prima provocare pentru fostele state comuniste europene a fost de natură economică. Fostele state comuniste au trebuit să treacă de la o economie planificată și colectivită la o economie liberalizată. Pentru a ajunge la o economie liberalizată, țările au trebuit să introducă reforme structurale. Fostele state comuniste au trebuit să depășească numeroase crize cu caracter economic și politic. Pentru a deveni candidate la Uniunea Europeană au trebuit să respecte trei serii de criterii stricte, în funcție de care s-a evaluat situația statelor dornice să adere.

În concluzie, această carte este, în principal, o sinteză comparativă a comunismului și reprezintă o bună introducere în studiul istoriei Europei de Est, în configurarea Europei postbelice, precum și în studierea tranziției de la regimul de dictatură comunistă la cel democratic.

Alexandru COVRIG

(Student anul al III-lea, Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie
de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați)